

در پیوند با نحوه انتخاب هیأت منصفه، قانون اصلاح قانون مطبوعات مصوب 1379 در ماده 36 مقرر میدارد:

«هر دو سال یک بار در مهرماه جهت تعیین اعضای هیأت منصفه در تهران به دعوت وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و با حضور وی و رئیس کل دادگستری استان، رئیس شورای شهر، رئیس سازمان تبلیغات و نماینده شورای سیاست گذاری ائمه جمعه سراسر کشور و در مراکز استان به دعوت مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان و با حضور وی و رئیس کل دادگستری استان، رئیس شورای شهر مرکز استان، رئیس سازمان تبلیغات و امام جمعه مرکز استان یا نماینده وی تشکیل می‌شود. هیأت مذکور در تهران (21) نفر و در سایر استان‌ها (14) نفر از افراد مورد اعتماد عمومی را از بین گروه‌های مختلف اجتماعی (روحانیون، اساتید دانشگاه، پزشکان، مهندسان، نویسندگان و روزنامه‌نگاران، وکلای دادگستری، دبیران و آموزگاران، اصناف، کارمندان، کارگران، کشاورزان، هنرمندان و بسیجیان) به عنوان اعضای هیأت منصفه انتخاب می‌کند».

تبصره 1 - چنانچه مفاد موضوع این ماده در مهلت مقرر انجام نشود، رئیس کل دادگستری مکلف می‌باشد نسبت به دعوت از افراد یاد شده و انتخاب هیأت منصفه اقدام نماید.

تبصره 2 - چنانچه به هر دلیلی اعضای هیأت منصفه به ده نفر یا کمتر برسد، هیأت مذکور در این ماده، موظف است ظرف یک ماه، تشکیل جلسه داده و نسبت به تکمیل اعضای هیأت منصفه اقدام نماید.

ماده 37 قانون مزبور، شرایط اعضا را چنین مقرر کرده است:

1. داشتن حداقل سی سال سن و تأهل؛
2. نداشتن سابقه محکومیت مؤثر کیفری؛
3. اشتغال به امانت، صداقت و حسن شهرت؛
4. صلاحیت علمی و آشنایی با مسائل فرهنگی و مطبوعاتی.

ماده 38 قانون فوق، نحوه حضور اعضا و کیفیت رأی‌گیری را به قرار ذیل مقرر کرده است:

«پس از انتخاب اعضای هیأت منصفه، موضوع ماده (36) این قانون، مراتب توسط رئیس کل دادگستری استان به اعضا ابلاغ می‌گردد. دادگاه رسیدگی‌کننده به جرائم مطبوعاتی، حداقل یک هفته قبل از زمان رسیدگی، از تمامی اعضای هیأت منصفه دعوت می‌کند تا در جلسه محاکمه حضور یابند. دادگاه با حضور حداقل هفت نفر از اعضای هیأت منصفه رسمیت خواهد یافت. اکثریت آرای حاضران ملاک تصمیم‌گیری هیأت منصفه خواهد بود، اعضای هیأت موظفند تا پایان جلسات دادگاه حضور داشته باشند».

مطابق تبصره 3 از این ماده: «دبیرخانه هیأت منصفه با بودجه و امکانات قوه قضاییه تشکیل و زیر نظر هیأت منصفه انجام وظیفه می‌نماید».

ماده 40 به نوعی از هدف تاسیس هیأت منصفه یرده برمی‌دارد؛ توجه کنید:

«اعضای هیأت منصفه در ابتدای اولین جلسه حضور خود در دادگاه، به خداوند متعال و در برابر قرآن کریم سوگند یاد می‌کنند بدون در نظر گرفتن گرایش‌های شخصی یا گروهی و با رعایت صداقت، تقوی و امانت‌داری، در راه احقاق حق و ابطال باطل انجام وظیفه نمایند».

ماده 42 مبین بخشی از اختیارات - البته با محدودیت - هیأت منصفه است، با عبارت پیش رو:

«هرگاه در حین محاکمه، اعضای هیأت منصفه سؤالاتی داشته باشند، مراتب را کتبا جهت طرح، تسلیم رئیس دادگاه می‌نمایند».

ماده 43 مبین ماهیت کار هیأت منصفه است؛ به قرار ذیل:

«پس از اعلام ختم رسیدگی بلافاصله اعضای هیأت منصفه به شور پرداخته و نظر کتبی خود را در دو مورد زیر به دادگاه اعلام میدارند:

الف - متهم بزهکار است یا خیر؟

ب - در صورت بزهکاری، آیا مستحق تخفیف است یا خیر؟

تبصره 1 - پس از اعلام نظر هیأت منصفه، دادگاه در خصوص مجرمیت یا براءت متهم اتخاذ تصمیم نموده و طبق قانون مبادرت به صدور رأی می‌نماید.

تبصره 2 - در صورتی که تصمیم هیأت منصفه، بر بزهکاری باشد، دادگاه می‌تواند پس از رسیدگی، رأی بر براءت صادر کند.

تبصره 3 - در صورتی که رأی دادگاه مبنی بر مجرمیت باشد، رأی صادره طبق مقررات قانونی، قابل تجدید نظر خواهی است. در رسیدگی مرحله تجدید نظر، حضور هیأت منصفه لازم نیست.

تبصره 4 - حضور هیأت منصفه در تحقیقات مقدماتی و صدور قرارهای قانونی لازم نیست.»

مطابق متن فوق، ماهیت نظر هیأت منصفه، ماهیت مشورت است نه بیشتر؛ از این رو این دادگاه است که در خصوص مجرم بودن یا بریء بودن متهم، اتخاذ تصمیم می‌نماید؛ هرچند رأی هیأت بر خلاف رأی دادگاه باشد. این مفاد از تبصره 1 ماده قابل دریافت است و نیازی به تبصره 2 که از قضا، ناقص هم هست،¹ نیست.

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب 1392 در برخی مواد نیز، به نهاد هیأت منصفه ورود کرده است. توجه کنید:

ماده 305 - به جرایم سیاسی و مطبوعاتی با رعایت ماده (352)² این قانون به طور علنی در دادگاه کیفری یک مرکز استان محل وقوع جرم با حضور هیأت منصفه رسیدگی می‌شود.

تبصره - احکام و ترتیبات هیأت منصفه، مطابق قانون مطبوعات و آیین نامه اجرائی آن است.

ماده 393 - در هر مورد که دادگاه باید با حضور هیأت منصفه تشکیل شود، اعضای هیأت منصفه نیز طبق مقررات دعوت می‌شوند.

تبصره ماده 404 - پس از ختم رسیدگی، چنانچه نظر به صدور رأی در همان جلسه باشد، اعضای دادگاه تا صدور رأی و اعلام آن در جلسه علنی، نباید متفرق شوند. این حکم در مورد اعضای هیأت منصفه نیز جاری است.

تاکید بر حضور هیأت منصفه در دادگاه تا صدور رأی و اعلان آن، قابل توجه در متن فوق است.

1. چون یک فرض را بیان کرده و عکس آن را بیان نکرده است. فرض بیان شده، انگاره بزهکار انگاشتن متهم از سوی هیأت و براءت وی از سوی دادگاه است و این درحالی است که از تبصره 1، هر دو فرض، قابل برداشت است.

2. ماده 352 مقرر می‌دارد:

«محاکمات دادگاه علنی است، مگر در جرائم قابل گذشت که طرفین یا شاکی، غیر علنی بودن محاکمه را درخواست کنند...»